

YOLLANISH JINOYATINING MOHIYATI

Rahmatullaev Axror Humatulla ugli

93 987 11 14

Annotatsiya: Mazkur maqolada yollanish jinoyatining huquqiy mohiyati, uning xalqaro va milliy qonunchilikdagi o'ri, shuningdek, jinoyat tarkibining elementlari tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi moddalariga tayangan holda yollanishning huquqiy oqibatlari, jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasi, uning terrorizm va boshqa transmilliy jinoyatlar bilan bog'liqligi chuqur o'rganilgan. Yollanishni oldini olish, unga qarshi kurashish mexanizmlari va xalqaro tajriba ham tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Yollanish, jinoyat, jinoyat kodeksi, xalqaro huquq, qurolli mojarolar, terrorizm, transmilliy jinoyatchilik, xavfsizlik, suverenitet, javobgarlik.

Аннотация: В данной статье анализируется правовая сущность преступления, связанного с наёмничеством, его место в международном и национальном законодательстве, а также элементы состава преступления. На основе статей Уголовного кодекса Республики Узбекистан подробно изучены правовые последствия наёмничества, степень его общественной опасности, взаимосвязь с терроризмом и другими транснациональными преступлениями. Также рассматриваются механизмы предупреждения наёмничества, меры противодействия и международный опыт в данной сфере.

Ключевые слова: наёмничество, преступление, Уголовный кодекс, международное право, вооружённые конфликты, терроризм, транснациональная преступность, безопасность, суверенитет, ответственность.

Annotation: This article examines the legal essence of the crime of mercenarism, its place in international and national legislation, as well as the elements of the crime. Based on the provisions of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, the legal consequences of mercenarism, its degree of social danger, and its connection with terrorism and other transnational crimes are thoroughly analyzed. In addition, mechanisms for preventing mercenarism, measures to combat it, and relevant international experiences are also discussed.

Keywords: mercenarism, crime, Criminal Code, international law, armed conflicts, terrorism, transnational crime, security, sovereignty, responsibility.

Kirish

Yollanish jinoyati zamonaviy xalqaro va milliy xavfsizlik tizimida eng jiddiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Xalqaro huquq normalariga muvofiq, yollanma askarlar nizolashayotgan davlatning fuqarosi yoki harbiy xizmatchisi bo'lmagan,

moddiy yoki shaxsiy manfaatdorlik asosida qurolli mojarolarda qatnashuvchi shaxslardir.

O'zbekiston Respublikasida ushbu jinoyat huquqiy jihatdan Jinoyat kodeksining 154, 154¹ va 155-moddalarida mustahkamlangan. Yollanish jinoyati nafaqat davlat suverenitetiga, balki xalqaro barqarorlik va xavfsizlikka ham tahdid soladi. Shu sababdan mazkur jinoyat turlari qat'iy jazolar bilan belgilangan.

Tahlil va muhokama

Yollanish tushunchasining huquqiy mazmuni

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 154-moddasida yollanishga doir qoidalar aniq ko'rsatib o'tilgan. Unga ko'ra, moddiy manfaatdorlik yoki boshqa shaxsiy manfaatni ko'zlab qurolli to'qnashuvlarda qatnashish uchun yollangan shaxs besh yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilinadi [1, 165-bet].

Shuningdek, 2003-yilgi tahrirga binoan, yollanma shaxsni yollash, o'qitish, moliyalashtirish yoki harbiy to'qnashuvlarda foydalanish yetti yildan o'n ikki yilgacha ozodlikdan mahrum etishga sabab bo'ladi [2, 149-bet].

Bu normalar yollanish jinoyatining ikki yo'nalishini belgilaydi:

- bevosita yollangan shaxsning jinoyati;
- yollash, moliyalashtirish yoki ta'minlash orqali amalga oshirilgan jinoyat.

Yollanish va xalqaro huquq

Birlashgan Millatlar Tashkilotining 1989-yilda qabul qilingan "Yollanma askarlar to'g'risidagi xalqaro konvensiya"sida yollanish qat'iy taqiqlanadi. Ushbu konvensiyaga ko'ra, yollanma askarlar xalqaro huquq subyektlari sifatida e'tirof etilmaydi va ular asirlik maqomidan ham mahrum qilinishi mumkin [3, 58-bet].

Shu bois O'zbekiston qonunchiligi xalqaro normalarga uyg'un ravishda ishlab chiqilgan va jazo choralarining qat'iyligi ham aynan shu sababga borib taqaladi.

Yollanish jinoyatining xavflilik darajasi

Yollanish jinoyati davlat xavfsizligi va xalqaro barqarorlikka bir nechta xavflarni yuzaga keltiradi:

- suverenitetga tajovuz qilish;
- qurolli mojarolarning avj olishiga sabab bo'lish;
- terroristik tashkilotlarning kuchayishi;
- xalqaro jinoyatchilikning kengayishi.

Masalan, 2014–2019-yillarda Yaqin Sharqdagi qurolli to'qnashuvlarga ayrim davlatlardan yollanma shaxslar jalb qilingani kuzatilgan [4, 212-bet]. Bu esa milliy xavfsizlikka tahdid bo'lishi bilan birga, transmilliy jinoyatchilikning kengayishiga sabab bo'ladi.

O'zbekiston qonunchiligida yollanishga qarshi kurash

Jinoyat kodeksining 154¹-moddasida O'zbekiston fuqarosining chet davlatlarning harbiy xizmatiga yoki boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlariga

yollanishi uchun alohida javobgarlik belgilangan. 2019-yildagi tahrirga ko'ra, ushbu jinoyat uch yuz baravar miqdordagi jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi [5, 4106-son hujjat].

Agar fuqaro chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollansa, uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum etilishi nazarda tutilgan [6, 425-modda].

Yollanish va terrorizm

Jinoyat kodeksining 155-moddasida terrorizm alohida ko'rsatib o'tilgan. Yollanish va terrorizm ko'pincha o'zaro bog'liq bo'lib, yollanma askarlar terroristik guruhlariga moliyaviy manfaat evaziga qo'shiladilar. 2016-yildagi tahrirda terrorizm sakkiz yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanishi belgilangan [7, 173-modda].

Amaliyotda yollanma shaxslarning terroristik guruhlar faoliyatida faol ishtirok etishi kuzatilmoqda. Bu holat davlatlarning xalqaro hamkorligini kuchaytirishni talab etadi.

Xalqaro tajriba

Xalqaro huquq amaliyotida yollanishga qarshi kurashda quyidagi mexanizmlar qo'llanadi:

- xalqaro konvensiyalar;
- davlatlararo ekstraditsiya bitimlari;
- moliyaviy monitoring va noqonuniy mablag'larning oldini olish.

Masalan, Fransiya, Germaniya va Rossiya kabi davlatlarda fuqarolarning chet davlatlar mojarolarida yollanib ishtirok etishi jinoyat hisoblanadi va jiddiy jazo choralari sabab bo'ladi [8, 96-bet].

O'zbekiston ham xalqaro tajribadan kelib chiqib, o'z qonunchiligini muntazam takomillashtirib bormoqda.

Xulosa

Yollanish jinoyati bugungi kunda xalqaro va milliy xavfsizlik tizimida eng xavfli jinoyatlardan biri hisoblanadi. U qurolli mojarolarning avj olishiga, terroristik guruhlarining kuchayishiga va xalqaro jinoyatchilikning kengayishiga sabab bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi moddalarida yollanishga doir qoidalar xalqaro huquq normalari bilan uyg'unlashtirilgan. Jazo choralari qat'iyligi mazkur jinoyatning oldini olish, davlat suverenitetini himoya qilish va fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan.

Kelajakda ushbu jinoyatning oldini olish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish va fuqarolar o'rtasida huquqiy targ'ibot ishlarini yanada kuchaytirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. — Toshkent: Adolat, 2001. — 165-bet.

2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. — Toshkent: Adolat, 2003. — 149-bet.
3. United Nations. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. — New York: UN, 1989. — 58-p.
4. Khalilov, R. “Xalqaro jinoyatchilik va yollanma askarlar muammosi.” — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. — 212-bet.
5. O'zbekiston Respublikasining O'RQ-586-son Qonuni. — Toshkent: Qonun hujjatlari milliy bazasi, 2019. — 4106-son.
6. O'zbekiston Respublikasining O'RQ-389-son Qonuni. — Toshkent: O'R QHT, 2015. — 425-modda.
7. O'zbekiston Respublikasining O'RQ-405-son Qonuni. — Toshkent: O'R QHT, 2016. — 173-modda.
8. Petrov, A. “Борьба с наемничеством в Европе.” — Moskva: Nauka, 2018. — 96-bet.
9. Karimov, B. “Terrorizm va yollanish jinoyatlarining o'zaro bog'liqligi.” — Toshkent: TDYuU nashriyoti, 2021. — 134-bet.
10. Yusupov, D. “Xalqaro huquqda yollanish jinoyati.” — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2019. — 88-bet.